

The Boys' Lived Psychological and Social Experience of Puberty is Based on the Grounded Theory

Ali Rahimi Ghaleabdesahi*

Morteza Omidian**

Hamid Farhadirad***

Introduction

The method of the present research is qualitative and the systematic version of the "Grounded Theory". The statistical population of the present study was all boys born in Dezful in the years 1999 to 2003. The sampling framework was purposeful and theoretical. For this purpose, 18 people who experienced puberty and shared experiences and thoughts about puberty and could talk about the process of puberty were selected. Semi-structured interviews were used to collect data. The recorded interviews were transcribed on paper and then in open coding, the concept codes were assigned to the smallest meaningful unit of the text. Data were analyzed in three stages open coding, axial coding, and selective coding.

Results

The 20 main categories, 50 subcategories, and 106 basic concepts expressed the lived experiences of sexual maturity of the participants in the present study. Lack or deficiency in education, lack of sexual knowledge, social factors, family, economic factors, technological factors, and specific sexual experiences were the most important determinants of people's life experience of puberty. All the main categories were glued together in 6 interrelated blocks and formed a paradigm pattern. The blocks are a central phenomenon, causal factors, strategies, contextual conditions, intervening factors, and consequences.

* MA. Educational psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

** Associated Professor. Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. *Corresponding Author:* morteza_omid@scu.ac.ir

*** Associated Professor, Shahid Chamran University of Ahvaz Ahvaz, Iran.

Discussion

The ultimate goal of the present study was to develop a data model of the boys' lived experience of sexual maturity based on the data collected through interviews. The results showed that puberty can be a source of dissatisfaction and psychological/emotional, social, and physical disorders or satisfaction and happiness. The psychological and social life experience of puberty can be evaluated positively or negatively. Puberty is one of the most important periods in the life of any person, depending on the relationships and training received can be positive or negative. Making sweet and effective courses is influenced by individual and social factors.

Keywords: Grounded Theory, The lived experience of boys, puberty

Author Contributions: In the present study, the first author has been in charge of compiling the research plan, the process of collecting, analyzing and interpreting the findings, and writing the text of the article, and The second author, as the supervisor, has been in charge of the general supervision of the research and the compilation and finalization of the corrections of the article. In conclusion, the findings were made jointly with the collaboration of the third author, as a dissertation advisor.

Conflicts of interest: The authors declare there is no conflict of interest in this article.

Funding: The present study has not received financial support from any institution and has been supported only through the research of the Vice Chancellor for Research of Shahid Chamran University of Ahvaz..

Acknowledgments: The present study would not have been possible without the participation of the participants; We would like to thank all the participants.

تجربه زیسته روانی و اجتماعی پسران از بلوغ جنسی بر اساس نظریه داده بنیاد

علی رحیمی قلعه عبدشاهی*

مرتضی امیدیان**

حمید فرهادی راد***

چکیده

دوران بلوغ یکی از مهم‌ترین ابعاد رشد نوجوانان است و دوره‌ای است که با تغییرات زیاد روانی و جنسی همراه است. بررسی‌های انجام شده درباره بلوغ نشان می‌دهد تجارب نوجوانان از این تغییرات یکسان نیست. به همین جهت هدف پژوهش حاضر بررسی تجربه‌ی زیسته‌ی روانی و اجتماعی نوجوانان پسر از بلوغ جنسی است. به دلیل این‌که هدف پژوهش حاضر کشف عوامل زمینه‌ساز، عوامل فرایندی و پیامدهای بلوغ جنسی افراد و تأثیر این عوامل بر روی تجارب زیسته افراد از بلوغ جنسی بود، روش «نظریه داده بنیاد» برای تحقق این هدف انتخاب شد. جامعه پژوهش حاضر شامل پسران متولد سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۳ شهرستان دزفول بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و نمونه‌گیری نظری، ۱۸ نفر به‌عنوان نمونه پژوهشی انتخاب شدند. از روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته برای جمع‌آوری داده‌ها بهره برده شد. پس از انجام مصاحبه‌ها فرآیند کدگذاری و تحلیل در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام شد. نتایج پژوهش ۲۰ مقوله اصلی و ۵۰ مقوله فرعی را مشخص ساخت که در شش بلوک به هم مرتبط در کنار هم قرار گرفته و الگوی پارادایمی را تشکیل دادند. مقولاتی از قبیل: فقدان و یا نقص در آموزش، ضعف دانش جنسی، عوامل اجتماعی، خانواده، عوامل اقتصادی، عوامل تکنولوژیکی و تجارب جنسی خاص از مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های تجربه زیسته نوجوانان از بلوغ جنسی می‌باشد.

* کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه شهیدچمران اهواز، اهواز، ایران

** دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه شهیدچمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)

morteza_omid@scu.ac.ir

*** دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهیدچمران اهواز، اهواز، ایران

واژه‌های کلیدی: بلوغ جنسی، تجربه زیسته پسران، نظریه داده بنیاد

مقدمه

به دوره‌ی رشد میان بلوغ جنسی و بزرگسالی نوجوانی گفته می‌شود (Wade et al., 2013). نوجوانی با تغییرات چشم‌گیر جسمی مثل افزایش وزن و طول قد و رشد کنش‌های جنسی که ناشی از تغییرات هورمونی است، آغاز می‌شود (Dorn et al., 2019). نوجوانان به‌صورت طبیعی با بحران هویت مواجه می‌شوند و مایل به کشف هویت و حفظ استقلال خود هستند (Larsen & Buss, 2009). در این دوران نوجوانان همانند دانشمندان، انواع احتمالات و امکان‌ها در خصوص ارتباط بین پدیده‌ها را در نظر می‌گیرند و سپس برای رد یا تأیید آنها، به‌طور منظم، آنها را آزمایش می‌کنند (Crain, 2011). طبق سرشماری‌ای که در سال 2016 توسط مرکز آمار ایران صورت گرفت، از هر پنج نفر در کشور یک نفر (حدود ۲۰،۴ درصد جمعیت) در سن نوجوانی و جوانی قرار داشتند (Statistical Center of Iran, 2018). با توجه به آمار ذکر شده، نوجوانان بیشترین جمعیت نیروی انسانی کشور را در آینده تشکیل خواهند داد. با توجه به تأثیر ماندگار دوره‌ی نوجوانی بر دوره‌های رشدی بعدی (Movahedirad et al., 2021) و با توجه به این که پسران نوجوان در آینده‌ای نزدیک نقش مهمی در توسعه کشور دارند (i et al., Behrooz, 2018)، شناخت مشکلات، توجه به نیازها و خواسته‌ها و توانمندی‌های‌شان ضرورت دارد. یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که نوجوانان پسر با آن مواجه هستند بلوغ جنسی است که در اوایل دوران نوجوانی اتفاق می‌افتد. بلوغ جنسی یک فرایند بیولوژیکی است که انسان را قادر به تولید مثل می‌کند (Wade et al., 2013). مرحله‌ی بلوغ مهم‌ترین رویداد در تاریخ جنسی فرد به حساب می‌آید (Malinowski, 1927). امروزه تنوع فرهنگی، گسترش شهرها و همچنین رشد سریع فناوری موجب نگرانی‌های نوظهوری در خصوص مقوله‌ی فرزندپروری شده است که ضرورت توجه به تغییر و تحولات دوران بلوغ جنسی را بیشتر می‌کند (Flores & Barroso 2017).

Rousseau (1762) بلوغ را تولد دوباره برای زندگی کردن تلقی می‌کند. Gesell، توجه تازه بالغ به صفات جدید، درخود فرو رفتن، فاصله گرفتن از دیگران و عدم تمایل برای به اشتراک گذاشتن شرایط خاص خود با دیگران را ناشی از نشو و نمای عصبی-اندامی نوجوانان می‌داند (Mansour, 2008). Montessori معتقد است طبیعت برنامه‌هایی را برای نوجوانان در نظر

گرفته است تا از تجربه‌ها لذت ببرند و به حساسیت و ظرفیت خاصی که در درون آنها وجود دارد و آنها را به سمت طبیعت می‌کشاند پاسخ دهند (Crain, 2011). از نظر Hall نوجوانان طغیان‌گرند و با سپری کردن این مرحله، دورانی را شبیه به دورانی که در آن انسان‌ها از حیوانی وحشی به حیوانی متمدن تبدیل شدند تجربه می‌کنند (Berk, 2007). Freud علت تنش‌های این دوره را ناشی از فشار احساسات ادیپی (Oedipus) می‌داند که از دوران کودکی در ناهشیاری به حیات خود ادامه می‌دهد و اینک به قصد تهدید یکپارچگی شخصیت، میل رسوخ به هشیاری را دارند (Crain, 2011). Erikson بحران‌های این دوره را دارای ماهیتی اجتماعی در نظر می‌گیرد. به نظر وی چون هر شخصی قبل از هر کس دیگری با والدین خود ارتباط دارد، بنابراین بحران‌های افراد در هر دوره‌ای از جمله نوجوانی در روابط با دیگران شکل می‌گیرد (Larsen & Buss, 2009). Malinowski (1927) با نظر Freud که فرض می‌کرد عقده‌ ادیپ در تمام جوامع وجود دارد مخالفت کرد. نظرات Malinowski در خصوص دوره بلوغ، نتیجه بررسی زندگی جوامع ملانزی (Melanesian Communities) در مجمع‌الجزایر مرجانی است. به اعتقاد وی مردانگی تازه به دست آمده نوجوان، در برداشت او از جهان پیرامون تأثیر زیادی دارد. بلوغ برای مرد به معنای کسب قدرت ذهنی و رشد جسمانی و شکل‌گیری نهایی ویژگی‌های جنسی است. Bettelheim (1989) معتقد است ماجراجویی‌های خطرناک پسران نوجوان، تلاشی برای اثبات مردانگی تازه به دست آمده است. Mead پس از بررسی و مطالعه نوجوانان اهل جزایر ساموا (Samoa)، گزارش داد این مرحله از تحول، از نظر ساکنین آنجا، لذت‌بخش‌ترین مرحله در طول زندگی آنان است (Berk, 2007). Glasser (1998) معتقد است امکان خشنودی نوجوانان در صورت ارضای نیازهایشان، بخصوص نیاز به قدرت میسر است. از نظر Glasser اگر آموزش با هدف کسب شناخت و آگاهی نوجوانان از نیازهایشان و به کارگیری رفتار مسئولانه برای ارضای آنها صورت بگیرد می‌تواند رضایت و خشنودی را برای نوجوانان به ارمغان آورد.

در مطالعه Tehrani Moghadam and Pourabbasi (2018) مشخص شد نوجوانان دختر در زمینه مسائل بلوغ در سه دسته «فیزیکی»، «اجتماعی- روانی- رفتاری» و «موارد دیگر» ابهامات دارند و این ابهامات برای آنان مشکلاتی را در ابعاد مختلف در پی دارد. در پژوهش Bakhshi and Khorraei (2018) که با هدف شناسایی چالش‌های والدین در آموزش جنسی به فرزندان‌شان صورت گرفت مشخص شد، با وجود این‌که اکثر والدین از برنامه‌های آموزشی

و بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی معتبر در زمینه تربیت جنسی فرزندانشان استقبال می‌کنند، ولی همچنان شرم و عدم اطمینان به خود در همه آنها در مورد ارائه آموزش بلوغ جنسی به پسران خود وجود دارد. (Bagheri Kerachi et al. (2018) در پژوهشی که به بررسی میزان آشنایی دانش‌آموزان با تحولات بلوغ و رابطه آن با نگرش به آسیب اجتماعی پرداختند به این نتیجه رسیدند که هرچه وضعیت و پایگاه اجتماعی افراد در شرایط مطلوب‌تری قرار داشته باشد، آشنایی دانش‌آموزان با تحولات بلوغ بیشتر است. (Meghdadi and Javadpour (2017) در پژوهشی که با هدف بررسی تأثیر ازدواج زودهنگام بر سلامت جنسی کودکان و سازوکارهای مقابله با آن پرداختند، مشخص شد عوامل فرهنگی و اجتماعی، مشکلات اقتصادی و حفظ آبرو و شرف خانوادگی از مهم‌ترین عوامل ایجادکننده ازدواج زودهنگام و در نهایت به خطر افتادن سلامت جنسی و روانی کودکان می‌باشد. در پژوهش (et al. Kouhestani (2009) ، نوجوانان پسر تغییرات جسمانی و جنسی از جمله احتلام و بزرگی و برآمدگی موقت پستان را از مهم‌ترین عوامل نگرانی خود در این دوره بیان کردند. همچنین، نوجوانان کشمکش با والدین را از سخت‌ترین و پرتنش‌ترین تجربیات خود در این دوره دانستند. (Movahedirad et al. (2021) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که آموزش دادن به نوجوانان برای توجه مسئولانه به نیازهای اساسی‌شان از جمله نیاز به بقا و زنده ماندن که میل جنسی را در بر می‌گیرد، مؤثر است.

(Cameron et al. (2020) در پژوهشی که به دنبال درک دیدگاه والدین کارولینای جنوبی در مورد آموزش بهداشت باروری و جنسی بودند به این نتیجه رسیدند که والدین آموزش بهداشت جنسی را ارزشمند می‌دانند و خواستار آموزشی هستند که مجموعه بزرگی از موضوعات مربوط به بلوغ را پوشش دهد. (Goddings et al. (2019) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که اگرچه رسیدن به این دوره برای بعضی از نوجوانان بسیار دشوار است، آموزش بلوغ می‌تواند این دوره را برای آنها لذت‌بخش کند. یافته‌های پژوهش (Bleakley et al. (2018) نشان داد که الگوهای یادگیری نوجوانان در مورد مسائل جنسی از منابع غیررسمی متفاوت است و از پیشینه فرهنگی و نژادی آنان تأثیر می‌پذیرد. در این مطالعه مشخص شد که نوجوانان سفیدپوست در مقایسه با نوجوانان دیگر نژادها، بیشتر از والدین خود و کمتر از رسانه‌ها استفاده می‌کردند. (Flores and Barroso (2017) به بررسی فرآیند ارتباط جنسی والد-کودک در قرن بیست و یکم

در ایالات متحده پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد یکی از عوامل مهمی است که از نزدیک شدن مؤثر والدین برای برقراری تعامل و صحبت در خصوص مسائل جنسی با فرزندان ممانعت می‌کند، ویژگی‌های شخصیتی تثبیت‌شده‌ای است که مدت‌ها قبل از این‌که افراد به پدر و مادر تبدیل شوند شکل گرفته است. همچنین مشخص شد، تغییرات پیچیده فرهنگی، اجتماعی و تکنولوژیکی باعث نگرانی‌های نوظهور و منحصر بفرد در چشم‌انداز فرزندپروری جهان امروز شده است که به نوبه خود چالش‌هایی را برای والدین در ارتباط با فرزندانشان بوجود می‌آورد.

با توجه به ابهامات نوجوانان در زمینه مسائل بلوغ Tehrani Moghadam and Pourabbasi (2018)، (Bagheri Kerachi et al. (2018)، et al. Kouhestani (2009)، و با توجه به نظر (cited Gesell (by Mansour, 2008 مبنی بر اینکه نوجوانان با شروع بلوغ به صفات جدید خود توجه خاص می‌کنند، در صورت عدم آگاهی از تغییرات جدید ممکن است دچار ترس و شگفتی شوند. Hebb در تبیین ترس معتقد است زمانی فرد دچار ترس و شگفتی می‌شود که یک تجربه بخصوص با رویدادهایی که به‌طور طبیعی با آن تجربه همراهاند به دنبال نیابند (Olson & Hergenbahn, 2009). احتلام و بزرگی و برآمدگی موقت پستان را می‌توان از مصادیق تجارب بخصوص در نظر گرفت. (Bagheri Kerachi et al. (2018 در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که با وجود اینکه آموزش بلوغ می‌تواند از مشکلات زیادی از جمله آسیب‌های اجتماعی جلوگیری کند، همچنان در این زمینه نقص وجود دارد. یکی از اصلی‌ترین موانع آموزش بلوغ جنسی به پسران، چالش‌های محدود کننده‌ای مثل شرم والدین هست که از عوامل اجتماعی ناشی می‌شود (Bakhshi, Flores & Barroso, 2017; Abedini et al., 2016).

با توجه به پژوهش‌های صورت گرفته، پیروی از نیروهای اجتماعی بدون در نظر گرفتن خواست و نظرات نوجوانان، مانع از درک صحیح نیازهای آموزشی آنان می‌شود. با توجه به اهمیت دوره نوجوانی و بلوغ جنسی ضروری است از افرادی که این دوران را تجربه کرده‌اند تقاضا شود تجاربشان را بیان کنند تا از این طریق به درک بهتر نیازها، خواسته‌ها و نگرانی‌های تازه بالغان پی برده شود. تدوین برنامه تربیتی با توجه به ادراک خود نوجوانان از بلوغ جنسی کاربردی‌تر خواهد بود. پژوهش حاضر با انتخاب یک نمونه هدفمند از پسران متولد سال‌های 1999 تا 2003، به دنبال ارائه الگویی از علل اثرگذار و زمینه‌ساز تجربه زیسته روانی و اجتماعی بلوغ جنسی، فرایندها و پیامدهای آن از نظر این گروه سنی است. بنابراین «با توجه به عوامل

زمینه‌ساز، فرایندی و پیامدها، چه الگویی از تجارب زیسته‌ی روانی و اجتماعی پسران متولد ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۳ از بلوغ جنسی وجود دارد؟» سؤال پژوهش حاضر می‌باشد.

روش

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

این پژوهش با هدف تدوین الگوی تجربه‌ی زیسته‌ی روانی و اجتماعی پسران از بلوغ جنسی انجام شد و ضمن شناسایی عوامل اثرگذار و زمینه‌ساز تجربه‌ی زیسته‌ی روانی و اجتماعی افراد از این دوران، پیشنهادهای جهت تدوین الگوی کارآمد و به‌روز جهت آموزش بلوغ جنسی برای متولیان امر تربیت داده شد. روش پژوهش حاضر کیفی و از نوع نسخه‌ی سیستماتیک نظریه‌ی داده‌ی بنیاد است. روش نظریه‌ی داده‌ی بنیاد به دلیل ماهیت پیچیده‌ی بلوغ جنسی و همچنین تعامل عوامل متعدد فردی و محیطی در این پدیده انتخاب شد. جامعه‌ی آماری مطالعه‌ی حاضر شامل کلیه‌ی پسران شهرستان دزفول بودند که در محدوده‌ی سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۳ متولد شده‌اند. چارچوب نمونه‌گیری، هدفمند (purposive sample) و نظری (theoretical sample) بود. هدفمندی نمونه به این معنا که نمونه با توجه به مسأله‌ی پژوهش، توان معرفی افراد اطلاع‌رسان به پژوهشگر را داشته باشد. به بیان دیگر، ویژگی‌ها و تجارب مشارکت‌کنندگان غنی باشد تا به پژوهشگر در گردآوری اطلاعات لازم در خصوص مسأله‌ی پژوهش کمک کند. نظری نیز به این معنا که جهت و روند جمع‌آوری داده‌ها در خدمت گسترش و تکوین نظریه باشد. بنابراین، نمونه به عنوان مبنایی برای خلق یک نظریه که واقعیت تجربی را تبیین کند در نظر گرفته شد. به همین منظور ۱۸ نفر از افرادی که بلوغ جنسی را تجربه کرده و مایل به در میان گذاشتن تجربه‌های زیسته‌ی خود درباره‌ی این دوره بودند انتخاب شدند. میانگین سن مشارکت‌کنندگان ۱۹٫۶ سال، میزان تحصیلات مشارکت‌کنندگان به ترتیب مدرک: ۴ دانشجوی لیسانس؛ ۲ دانشجوی کاردانی؛ ۶ دیپلم و ۲ دانش‌آموز دبیرستان (در حال تحصیل) و ۴ سیکل (ترک تحصیل) بود. وضعیت اقتصادی ۱۲ نفر از مشارکت‌کنندگان متوسط، ۴ نفر ضعیف و ۲ نفر خوب بود. ۱۶ نفر از مشارکت‌کنندگان مجرد و ۲ نفر متأهل بودند.

ابزارهای پژوهش

برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. برای انجام مصاحبه از یک چارچوب کلی بهره برده و بر اساس آن محورهای اصلی مصاحبه تعیین و برای هر محور پرسش‌های لازم طرح گردید. همزمان با انجام مصاحبه‌ها، تجزیه و تحلیل آنها نیز صورت پذیرفت. کدگذاری‌هایی که در نتیجه تحلیل هر مصاحبه به دست می‌آمد، روند مصاحبه‌ها و سؤالات بعدی را مشخص می‌کرد. در صورتی که شکافی بین مقولات پیدا می‌شد، برای پر کردن آن، با در نظر گرفتن شرایط، سؤالات دیگری برای طرح کردن در نظر گرفته می‌شد. به همین شکل عمل کدگذاری ادامه پیدا کرد تا جدول مقولات کامل شد. داده‌ها تا مصاحبهٔ نفر ۱۱۵ کامل شد و برای اطمینان از اشباع نظری (theoretical saturation) تا مصاحبهٔ نفر ۱۱۸ ادامه پیدا کرد. با اطمینان از عدم وجود مقوله‌ای جدید، فرایند جمع‌آوری داده‌ها پایان پذیرفت. میانگین زمان مصاحبه بین ۳۰ تا ۴۰ دقیقه بود.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌ها در سه مرحله کدگذاری باز (Open Coding)، کدگذاری محوری (Axial Coding) و کدگذاری گزینشی (Selective Coding) تحلیل شد. مصاحبه‌های ضبط شده، تایپ شد و به کوچک‌ترین واحد معنادار از متن تایپ شده، کدهای مفهومی نسبت داده شد. این مرحله به عنوان مرحله نخست تحلیل یعنی کدگذاری باز در نظر گرفته شد. در مرحله بعدی تحلیل، کدگذاری محوری انجام شد. در این مرحله، مقولات و مفاهیم به دست آمده از مرحله نخست کدگذاری با هم مورد مقایسه قرار گرفت، ادغام شد، کاسته و خلاصه شد و تلاش شد در چند نقطه وصل و در چند محور اصلی مرتب‌سازی شوند. سپس، مقوله‌ای که در مرکز فرایند مورد بررسی قرار می‌گرفت و سایر مقوله‌ها به آن مرتبط می‌شد انتخاب و به عنوان پدیدهٔ مرکزی در نظر گرفته شد. البته لازم به ذکر است مرز مشخصی میان کدگذاری باز و محوری وجود ندارد و این دو مرحله از تحلیل به‌طور کاملاً مستقل از هم در نظر گرفته نشدند. به این ترتیب، هم فرایند جمع‌آوری و هم تحلیل تدریجی و تکوینی بود. در سومین و انتزاعی‌ترین سطح تحلیل یعنی کدگذاری گزینشی، سعی شد مفصل‌های نظریه مشخص شود و با کامل کردن داده‌ها، رابطهٔ این مفصل با هم مشخص شود. کوشش شد این مطالعه به سطحی از نظریه‌پردازی برسد که در خصوص موضوع مورد مطالعه نظریه‌ای با برد میانی ارائه کند. به منظور اعتبار داده‌ها، تلاش شد

مفاهیم و مقولاتی که برای توضیح این موقعیت مشخص به‌دست آمده بود، مقبولیت میان ذهنی لازم را داشته باشد. برای تحقق این هدف سعی شد هم ارتباط معنادار نظریه با داده‌های گردآوری شده و هم اعتباری که دلیل‌آوری‌های پژوهشگر با خود دارد، به شکلی که اکتفا‌کنندگی عمومی داشته باشد مورد توجه قرار گیرد. در نهایت همه بلوک‌های مقوله‌ای که استخراج و ساخته شد در قالب الگویی پارادایمی قرار داده شد. همه مقوله‌های اصلی در شش بلوک به هم مرتبط به هم چسبانیده شدند و الگوی پارادایمی را تشکیل دادند. بلوک‌ها عبارتند از: عوامل علی، زمینه‌سازها، مداخله‌گر، راهبردها، پیامدها و پدیده مرکزی.

یافته‌ها

۲۰ مقوله اصلی، ۵۰ مقوله فرعی و ۱۰۶ مفهوم اولیه، بیانگر عوامل علی (ضعف دانش جنسی و فقدان و یا نقص در آموزش)، زمینه‌سازها (طبیعت بیولوژیکی انسان، عوامل اجتماعی، خانواده، عوامل اقتصادی و عوامل تکنولوژیکی)، مداخله‌گر (تجارب جنسی خاص)، راهبردها (پنهان‌گری، هم‌رنگ شدن، راز و نیاز، گوش‌به‌زنگی و کنجکاوی، تماشاگری جنسی، خیال‌پردازی جنسی و تجاوزگری جنسی) و پیامدها (تجارب مثبت روانی/عاطفی، تجارب منفی روانی/عاطفی، تجارب منفی اجتماعی و آسیب جسمانی) هستند. راهبردهای افراد و پیامدهای مواجهه با پدیده مرکزی مطالعه یعنی «بلوغ جنسی، از شگفتی به ابهام و آگاهی» نمایانگر تجارب زیسته روانی و اجتماعی مشارکت‌کنندگان از بلوغ جنسی است. پدیده مرکزی عوامل علی و زمینه‌سازها را به راهبردهای به‌کار برده شده افراد ارتباط داده و پیامدها و تجارب زیسته روانی و اجتماعی افراد از بلوغ جنسی را قابل درک می‌سازد. مقوله‌های بدست آمده پژوهش حاضر در جدول ۱ آمده‌اند.

الف) مقوله اصلی بلوغ جنسی، از شگفتی به ابهام و آگاهی (Sexual maturity, from surprise to ambiguity and awareness): این مقوله اصلی شامل دو مقوله فرعی «شگفت‌زدگی و ابهام» و «اطلاع و آگاهی» است. مختصراً به برخی از اظهارات مربوط مشارکت‌کنندگان پرداخته می‌شود. مشارکت‌کننده ۱ (متولد ۷۸، مجرد، فرزند چهارم، دانشجو) در پاسخ به این سؤال که «بعد از اولین احتلام چه واکنشی نشان دادید؟» گفت: «واقعاً نمی‌دونستم چیه چون بعدش فکر می‌کردم شب اداری دارم و دوست داشتم به کسی بگم ولی کسی نبود که این کارو بکنم و

کمکم کنه». مشارکت‌کننده ۲ (متولد ۷۸، مجرد، فرزند اول، دانشجو) نیز در همین خصوص گفت: «شگفت زده شدم... نمی‌دونستم چه اتفاقی افتاده، نمیدونستم چه اتفاقی داره می‌افته».

Table 1.

The main categories, sub-categories and concepts derived from interviewing boys about puberty

Subcategories and concepts	The main categories
شگفت‌زدگی و ابهام (ترس، حیرت، بی‌خبری، شگفتی)، اطلاع و آگاهی (یادگیری از مادر، یادگیری از کتاب)	بلوغ جنسی، از شگفتی به ابهام و آگاهی Sexual maturity, from surprise to ambiguity and awareness
بی‌خبری از دلیل تغییرات جسمانی (بی‌اطلاعی از دلیل تغییر صدا، بی‌اطلاعی از دلیل تغییر قیافه، ناآگاهی از نحوه تولد بچه)، فکر نادرست (فکر کردم فقط یکبار اتفاق می‌افته، غسل فقط برای نماز جمعه‌ست) دانش جنسی ناقص (بی‌اطلاعی از وجود رابطه جنسی، عدم درک کارکرد رابطه جنسی، ناآگاهی از آناتومی بدن، اولین احتلام شبانه، فکر کردم ادرار کردم، بی‌اطلاعی از روابط جنسی، عدم تشخیص محرم و نامحرم)	ضعف دانش جنسی Insufficient sexual knowledge
نقش مدرسه (فقدان آموزش جنسی، ضعف آموزش جنسی، یادگیری از معلم دینی، توضیح معلم پس از یادگیری، محتوای کافی کتاب دینی، جو نامناسب کلاس، فقط توضیح مذهبی)، نقش جلسات قرآن (یادگیری در جلسه قرآن، عدم ارائه راهکار برای کنترل میل جنسی)، نقش خانواده (یادگیری از پدر و مادر، یادگیری از مادر، یادگیری از برادر بزرگ‌تر)، فضای محله (یادگیری از طریق دوستان بزرگ‌تر)	فقدان و یا نقص در آموزش Lack or defect in training
کتمان کردن (قایم کردن فیلم سوپر)، عدم صحبت با والدین (ترس از صحبت درباره اولین احتلام، چیزی به پدرم نگفتم، پنهان کردن تغییرات جسمانی)	پنهان‌گری Concealment
شبهه دوستان شدن (مثل دوستانم رفتار می‌کردم، انجام دادن رفتار دوستان صمیمی، تکرار رفتار پسرهای محله)	هم‌رنگ شدن Conformist
دعا و راز و نیاز (زیارت عاشورا، قرائت قرآن، کمک طلبیدن از خدا، حضور در مسجد)	راز و نیاز Prayer
گوش تیز کردن (توجه به صحبت‌های بزرگ‌ترها، توجه به حرف‌های جنسی در مدرسه) مطالعه کتاب (کتاب پزشکی و مذهبی، کتاب مصور پزشکی)	گوش‌به‌زنگی و کنجکاوی Vigilance and pry
مشاهده تصاویر تحریک‌کننده جنسی (فیلم سوپر دیدن)، چشم‌چرانی کردن (نگاه به دخترها، به دخترها چشم داشتن)	تماشاگری جنسی Sexual spectatorship
خیال‌پردازی کردن (می‌گفتم فلانی عجب چیزیه، رویای شبانه دیدن)	خیال‌پردازی جنسی Sexual fantasizing
نقشه کشیدن برای تجاوز کردن (با موتور می‌بریم صحرا)	تجاوزگری جنسی Rape
طبیعت بدن انسان (روند طبیعی بدن)، تاثیر وراثت (نقش ارث)، عوامل زیست-شیمیایی (تأثیر هورمون‌ها، تغییرات هورمونی)، آب و	طبیعت بیولوژیکی انسان The biological nature of man

Subcategories and concepts	The main categories
هو (افتاب زیاد، گرمی هوا) نگرش منفی خانواده‌های مذهبی (تصور اشتباه درباره بلوغ، مسخره کردن آموزش جنسی، اگر نماز نمی‌خوندم می‌گفتند بد هستی)، رسم و رسوم قومی (زشت بود با پدر درباره بلوغ جنسی حرف بزنی)	عوامل اجتماعی Social factors
والدین (نقش پدر، نقش مادر)، اطرافیان (عمومی روان‌شناس)	خانواده Family
وضع خوب اقتصادی (داشتن امکانات زیاد)، وضع ضعیف اقتصادی (اجبار به کار در اوایل نوجوانی، زندگی خانوادگی در یک اتاق)	عوامل اقتصادی Economic factors
وسایل الکترونیکی (استفاده از موبایل، استفاده از لپ‌تاپ)، گسترش رسانه‌های آزاد (جستجوی عکس و فیلم سوپر)	عوامل تکنولوژیکی Technological factors
بازی جنسی (بازی جنسی با دختران محله، بازی جنسی با پسر همسایه)، مشاهده تصاویر جنسی (مشاهده بیماران لخت، مشاهده رابطه جنسی والدین، مشاهده رابطه جنسی پدر با حیوانات)	تجارب جنسی خاص Specific sexual experiences
رضایت از دوره نوجوانی (کیف می‌کردم، فوتبال بازی می‌کردم)، استقلال و آزادی (هر موقع می‌خواستم می‌رفتم بیرون، شاغل شدم و روی پای خودم موندم)	تجارب مثبت روانی/عاطفی Positive psychological / emotional experiences
ترس و خجالت (از ترس با کسی صحبت نمی‌کردم، از ترس نگاه فیلم نمی‌کردم)، احساس گناه (احساس بدی بهم دست می‌داد، مادرم همیشه می‌گفت تقصیر توئه)، درگیری ذهنی (ذهنم درگیر بود، ذهنم درگیر سوءاستفاده جنسی بود)، توهمات (وهم داشتم، افکار غلط، خود معشوق پنداری)، عصبانیت و عدم کنترل (زود عصبی شدن، روی اعصابم کنترل نداشتم)، تردید داشتن (نمی‌دونم کدوم طرفی هستی، دودل می‌شوی، نمی‌دونستم خوبم یا بد، برزخ)، بی‌بصیرتی (پیشنهاد به دختر بدون تفکر)، افت تحصیلی (برای کار درس را رها کردم، با شروع بلوغ درس را کم کردم)	تجارب منفی روانی/عاطفی Negative psychological/emotional experiences
تحریک و شرمندگی در جمع (در جمع تحریک شدن)، خلل در روابط دوستی (نمی‌خواهم رفیقی بیاید خونمون، رفیق‌هام بهم اعتماد ندارند)، نزاع و درگیری بین خانواده‌ها (خانواده دختر کتکم زدند، داییم بخاطر من دعوا کرد)	تجارب منفی اجتماعی Negative social experiences
خودارضایی افراطی (فیلم می‌بینم و خودارضایی می‌کنم)، رابطه جنسی متعدد با روسپیان (رفیقم هر موقع می‌گه میریم فلان جا)، اعتیاد (سر آبروریزی پدرم رفته گل کشیدم)	آسیب جسمانی Physical injury

مشارکت‌کننده ۳ (متولد ۸۲، مجرد، فرزند اول، سیکل) گفت: «صبح که بیدار شدم دیدم که جنب شدم، بعد نمی‌دونستم این چیه، فکر کردم... حتی می‌خواستم مراجعه کنم به دکتر». در خصوص مقوله فرعی «اطلاع و آگاهی»، مشارکت‌کننده ۱۷ (متولد ۸۲، مجرد، فرزند اول، دیپلم) که برخلاف اکثر مشارکت‌کنندگان از تغییرات بلوغ خبر دارد گفت: «مامانم قبل از بلوغ

برام چند تا کتاب خرید، برای شروع بلوغم جشن گرفتند، مادرم کتاب روان‌شناسی می‌خوند، فک کنم از اونجا یاد گرفته بود، خوندمشون خیلی چیزا رو فهمیدم. می‌دونستم ماجرا چیه... خودش هم برام توضیحاتی می‌داد».

ب) مقوله اصلی ضعف دانش جنسی (Insufficient sexual knowledge): این مقوله از مقولات فرعی «بی‌خبری از دلیل تغییرات جسمانی»، «فکر نادرست» و «دانش جنسی ناقص» تشکیل شده است. مشارکت‌کننده ۲ درباره عدم آگاهی از دلیل تغییرات جسمانی گفت: «... صدام که تغییر کرد تأثیرش رو که می‌داشت، همه مسخره می‌کردن و می‌خندیدن، منم نمیدونستم چرا این‌طور شدم». مشارکت‌کننده ۴ (متولد ۸۲، مجرد، فرزند اول، سیکل) گفت: «من چیزی نمی‌دونستم، شهوتی شدم و صبح بیدار شدم دیدم کثیف شدم». مشارکت‌کننده ۵ (متولد ۸۲، مجرد، فرزند اول، دیپلم) درباره دانش ناقص خود گفت: «این‌جور که شدم از خواب بیدار شدم و بعدش خواخوایدم فکر کردم فقط یک‌بار اتفاق می‌افته ولی بعدش چند بار تکرار شد».

پ) مقوله اصلی فقدان و یا نقص در آموزش (Lack or defect in training): مقوله فقدان و ضعف در آموزش از مقوله‌های «نقش مدرسه»، «نقش جلسات قرآن»، «نقش خانواده» و «فضای محله» بدست آمده است. مشارکت‌کننده ۵ در رابطه با نقش مدرسه در آموزش مسائل جنسی گفت: «معلم برامون توضیح داده بود، گفته بود صداتون کلفت می‌شه، جوش در میارین، گفته بود آبی ازتون خارج می‌شه، من ازش پرسیدم از کجا؟ گفت بعداً خودتون متوجه میشین». مشارکت‌کننده ۸ (متولد ۸۲، مجرد، فرزند اول، دانش‌آموز) گفت: «بلند شدم دیدم خیسیم، گفتم شاید به خودم ادرار کردم... فرداش رفتم مدرسه از معلممون پرسیدم گفت تو دیگه به بلوغ رسیدی». در خصوص یادگیری از طریق جلسات قرآن مشارکت‌کننده ۱۰ (متولد ۸۲، مجرد، فرزند چهارم، دانشجو) گفت: «تو جلسه قرآن مشهدی... برامون توضیح داد، از اونجا یاد گرفتم؛ ولی در خصوص راه‌های مدیریت این میل خیلی راهکاری بهمون نداد». مشارکت‌کننده ۱۷ به نقش مثبت پدر و مادر خود اشاره کرد و گفت: «مامانم مرتب مطالعه داشت، از یک خانم روان‌شناس هم کمک می‌گرفت، هر چی به بابام می‌گفت گوش می‌داد». مشارکت‌کننده ۹ (متولد ۸۰، مجرد، فرزند اول، دیپلم) درباره نقش مثبت مادر خود گفت: «قبل

از بلوغ مادرم برام توضیح داده بود، گفت که این جور میشی و باید غسل کنی، واسه نظافت موهای زائد هم برام توضیح داده بود». مشارکت‌کننده ۱۸ (متولد ۸۲، مجرد، فرزند اول، دانش‌آموز) هنگامی که در آوان نوجوانیست، از والدین خود درباره دلیل درد پستانش سؤال می‌پرسد که با پاسخ مبهم «مال نوجوونیه لازم نیست نگران باشی» مواجه می‌شود. مشارکت‌کننده ۱۱ (متولد ۸۲، مجرد، فرزند اول، دیپلم) در مورد یادگیری خود از دوست بزرگ‌تر و بحث و گفتگو درباره مسائل جنسی با او گفت: «من همه چیز رو از پسر عمه‌م یاد گرفتم، اون همه چیز رو برام توضیح داد».

ت) مقوله اصلی پنهان‌گری (Concealment): دو مقوله فرعی «کتمان کردن» و «عدم صحبت با والدین» مقوله اصلی پنهان‌گری را تشکیل داده‌اند. مشارکت‌کننده ۱ درباره مخفی کردن محتوای فیلم‌های موجود در رایانه‌اش گفت: «پسر عمه‌م فیلم پورن فرستاد برام، سعی کردم تو پوشه جداگانه‌ای قایمشون کنم». مشارکت‌کننده ۳ گفت: «یکی پشت سرم حرف زده بود، گفته بود خرابم، نمی‌دونستم چیکار کنم، اگر به بابام می‌گفتم شر می‌شد می‌گفت تقصیر خودته، منم چیزی بهش نگفتم». مشارکت‌کننده ۱ درباره پنهان نگه داشتن ترسش از اولین تجربه احتلام گفت: «من در مورد اون موضوع که بیشتر ترس و خجالت بود با کسی صحبت نکردم».

ث) مقوله اصلی هم‌رنگ شدن (Conformist): از مقوله فرعی «شبیه دوستان شدن» و مفاهیم «مثل دوستانم رفتار می‌کردم»، «انجام رفتار دوستان صمیمی»، «تکرار رفتار بچه‌های محله» تشکیل شده است. مشارکت‌کننده ۲ درباره الگوگیری از دوستان هم محله‌ای خود گفت: «اونایی که بلوغ رو تجربه کرده بودند مثل دوستای صمیمی...اونجا تجربه خودشونو می‌گفتن، منم تجربه خودمو می‌گفتم، مثل این‌که اولین بار چه اتفاقی افتاد، مثل این چیزا...منم مثلشون می‌رفتم همون کارها رو می‌کردم».

ج) مقوله اصلی راز و نیاز (Prayer): از مقوله فرعی «دعا و راز و نیاز» و مفاهیم زیارت عاشورا، قرائت قرآن، کمک طلبیدن از خدا و حضور در مسجد مقوله اصلی راز و نیاز را تشکیل شده است. مشارکت‌کننده ۹ گفت: «من پدرم روحانی بود، وقتی ۴ سال داشتم فوت

شد، دوس داشتم راهش رو ادامه بدم، هر موقع وسوسه می شدم کار بدی کنم می رفتم مسجد، دعا می کردم و از خدا می خواستم کمک کنه».

چ) مقوله اصلی گوش به زنگی و کنجکاوی (Vigilance and pry): مقوله های فرعی «گوش تیز کردن» و «مطالعه کتاب» این مقوله را می سازند. مشارکت کننده ۱ درباره توجه به صحبت های بزرگترها گفت: «من نمی دونستم ابهام داشتم، گفتم که گوشهام رو خیلی تیز می کردم ببینم بزرگترها چی می گن». مشارکت کننده ۶ (متولد ۸۱، مجرد، فرزند اول، دیپلم) گفت: «کتاب های پدرم رو یواشکی می بردم و به عکساش نگاه می کردم، یه کتاب مصور بود همه اعضای بدن توش بود».

ح) مقوله اصلی تماشاگری جنسی (Sexual spectatorship): «مشاهده تصاویر تحریک کننده جنسی» و «چشم چرانی کردن» مقولات فرعی تشکیل دهنده این مقوله اصلی هستند. مشارکت کننده ۸ درباره زیر نظر گرفتن افراد به قصد لذت جنسی گفت: «می رفتم خونه یکی از فامیل هامون، فقط بخاطر این که دختراش رو ببینم، بعدش میومدم خونه می رفتم حموم و تصورشون می کردم و خودارضایی می کردم». مشارکت کننده ۴ نیز در این باره گفت: «دوس داشتم سمت دخترا برم، بهشون چشم داشتم...نگاشون می کردم و لذت می بردم».

خ) مقوله اصلی خیال پردازی جنسی (Sexual fantasizing): مقوله فرعی «خیال پردازی کردن» این مقوله را تشکیل داده است. مشارکت کننده ۳ درباره خیال پردازی های خود گفت: «مثلاً می گفتم فلانی عجب چیزیه! عجب بدنی داره چه خوبه باهش رفاقت کنم و ببرمش فلان جا. بدنش میومد تو ذهنم. در طول روز چند ساعت بهش فکر می کردم». مشارکت کننده ۲ در خصوص رؤیاهای شبانه خود گفت: «شبها خواب می دیدم با یکی که نمیشناختمش رابطه جنسی برقرار کردم، بیدار می شدم هم خوشحال بودم هم می ترسیدم. شاید می شناختم ولی یادم می رفت کیه».

د) مقوله اصلی تجاوزگری جنسی (Rape): «نقشه کشیدن برای تجاوز کردن» و «هدیه دادن برای رابطه جنسی» مقوله های فرعی این مقوله را می سازند. مشارکت کننده ۱۴ (متولد ۸۲، مجرد، فرزند اول، دیپلم ناقص) گفت: «من و رفیقم وقتی با یکی لیج می افتادیم براش نقشه می کشیدیم با موتور می بردیمش بیرون شهر و لختش می کردیم و کارمون رو می کردیم تا دیگه یاد بگیره رو داری نکنه». مشارکت کننده ۴ درباره هدیه دادن به قصد فریب یک کودک (برادر

دوستش) گفت: «تو انبار خونمون همه چیز داشتیم. فهمیدم آرمیچر می‌خواد بهش گفتم من آرمیچر دارم بیا بریم بهت بدم. اومد باهام و...».

ذ) مقوله اصلی طبیعت بیولوژیکی انسان (The biological nature of man): «طبیعت

بدن انسان»، «تأثیر وراثت»، «عوامل زیست-شیمیایی» و «آب و هوا» مقولات فرعی تشکیل دهنده این مقوله هستند. مشارکت‌کننده ۱۲ (متولد ۸۲، متأهل، فرزند اول، دانشجوی) درباره تأثیر وراثت در بلوغ جنسی گفت: «این عوامل ارثی هستند که روی تغییرات بلوغ اثر می‌ذارند». مشارکت‌کننده ۱ درباره تأثیر عوامل زیست-شیمیایی گفت: «تأثیر هورمون‌ها باعث می‌شه این حس بوجود بیاد، به نظر خودم دلیل عاشق شدنم تغییرات هورمونی بودن». مشارکت‌کننده ۱۲ گفت: «خوزستان سرشار از ویتامین D است، در خوزستان بخاطر آفتاب زیاد بدست میاد، روی میل جنسی اثر میذاره و گرم مزاج می‌شیم. تحریک برای ما بیشتره، ما بخاطر هوا گرم‌تریم».

ر) مقوله اصلی عوامل اجتماعی (Social factors): مقوله‌های فرعی «نگرش منفی

خانواده‌های مذهبی» و «رسم و رسوم قومی» تشکیل‌دهنده این مقوله هستند. مشارکت‌کننده ۱ در خصوص نگرش خانواده مذهبی در مورد بلوغ گفت: «خانواده‌ام مذهبین و این تصور وجود داشت که کار اشتباهی بوده. یه جور مخالفت تو رفتارشون بود. روی خوشی نشونم ندادن». مشارکت‌کننده ۷ (متولد ۸۰، مجرد، فرزند دوم، دیپلم) گفت: «تو بلوغ یه کارهایی می‌کردم که خوششون نمیومد. قبلاً هر موقع نماز می‌خوندم به مادر بزرگم یا پدر بزرگم می‌گفتم بهم پول می‌دادن. می‌گفتن اگر نماز بخونی دوست داریم، اگر نمی‌خوندم می‌گفتن بد شدی...». مشارکت‌کننده ۸ گفت: «ما تو خانوادمون رسم بر این نیست که پدر همه چیز رو برای پسرش بگه، احترام‌ها باید سرجاش بمونه. نمی‌شد درباره بلوغ جنسی صمیمانه با پدرم حرف بزنم، زشت بود».

ز) مقوله اصلی خانواده (Family): «والدین» و «اطرافیان» مقولات فرعی تشکیل‌دهنده

مقوله خانواده هستند. مشارکت‌کننده ۱۷ گفت: «مامانم قبل از بلوغ برام چندتا کتاب خرید، بهم هدیه داد، برای شروع بلوغم جشن گرفتند، مادرم کتاب روان‌شناسی می‌خوند، فک کنم از اونجا یاد گرفته بود، خوندمشون خیلی چیزا رو فهمیدم. میدونستم ماجرا چیه...». مشارکت‌کننده ۷ گفت: «وقتی به مادرم گفتم کشاله رانم درد می‌کنه گفت باید ببرمت دکتر». وی در خصوص بزرگی موقت پستان خود نیز نگران می‌شود که در پاسخ، پدر به او چنین می‌گوید: «طبیعی است،

چیز خاصی نیست، اکثر نوجوانا موقت این‌جوری میشن». وی در ادامه گفت: «من عموم روان‌شناسه، خیلی چیزا رو اون بهم یاد داد».

ژ) مقوله اصلی عوامل اقتصادی (Economic factors): مشارکت‌کننده ۱ درباره وضع خوب اقتصادی خانواده خود گفت: «از همون اول فیلم پورن داشتم تو کامپیوترم... من همیشه امکانات در اختیارم بوده، از اول دبیرستان لپ‌تاپ و کامپیوتر و گوشی همراه داشتم از این وسایل استفاده می‌کردم». مشارکت‌کننده ۸ در خصوص وضع ضعیف اقتصادی گفت: «در جریان هستی پدرم خیلی وقت نیست ترک کرده. وضع مون خراب بود، خیلی، ما هممون با هم زندگی می‌کردیم، همه عموهام هر کدوم یه اتاق داشتن تو خونه، ما هم یه اتاق داشتیم. من و آجیم و پدرم و مادرم تو یه اتاق بودیم. تو دوران بلوغ خیلی داغونم کرد...».

س) مقوله اصلی عوامل تکنولوژیکی (Technological factor): «وسایل الکترونیکی» و «گسترش رسانه‌های آزاد» مقولات فرعی تشکیل‌دهنده این مقوله هستند. مشارکت‌کننده ۱۲ گفت: «الان آدم خیلی بیشتر سرش می‌شه... رسانه‌های آزاد کارت رو راحت‌تر می‌کنن». مشارکت‌کننده ۱ گفت: «من همیشه امکانات در اختیارم بوده، از اول دبیرستان لپ‌تاپ و گوشی همراه داشتم... از طریق فیلمایی (پورن) که دیده بودم خیلی چیزا رو می‌دونستم که دوستانم بلد نبودن. براشون تعریف می‌کردم کیف می‌کردن».

ش) مقوله اصلی تجارب جنسی خاص (Specific sexual experiences): «بازی جنسی» و «مشاهده صحنه‌های جنسی» دو مقوله فرعی تشکیل‌دهنده این مقوله هستند. مشارکت‌کننده ۱۵ (متولد ۷۸، مجرد، فرزند ششم، دیپلم ناقص) در خصوص تجربه جنسی خاص خود از همبازی‌های دوران کودکی‌اش گفت: «...داداشم می‌خوابید رو دخترا محل، بهشون می‌گفت من دکترم باید بخوابین آمپول بزمنتون، منم این بازی رو کردم، یه دفعه یکیشون گفت این چه مدل آمپول زدنه؟ بهش گفتم من دکترم من بهتر می‌دونم، اونم دیگه چیزی نگفت». مشارکت‌کننده ۹ گفت: «یه‌بار که تو حیات بودم دیدم صدایی میاد، یواشکی رفتم دیدم یه پسری لخت تو اتاقه عمومه... به مامانم گفتم گفت چیزی نگو».

ص) مقوله اصلی تجارب مثبت روانی/عاطفی (Positive psychological/ emotional experiences): در خصوص تجارب مثبت روان‌شناختی از جمله «رضایت از این دوره» و

«استقلال و آزادی بیشتر»، مشارکت‌کننده ۱۱ گفت: «دوره‌ی خوبیه، کیف داشت، می‌رفتیم فوتبال، می‌رفتیم بیرون و می‌گشتیم». مشارکت‌کننده ۷ گفت: «من از همون ۱۲، ۱۳ سالگی بابام بهم اجازه داد شاغل بشم. با تعمیر دوچرخه شروع کردم، پدرم کمکم می‌کرد، الان فروشگاه دوچرخه دارم. نمی‌تونم بیکار بمونم. راضی هستم که از همون موقع شروع کردم. یاد گرفتم رو پا خودم بمونم».

ض) مقوله اصلی تجارب منفی روانی/عاطفی (Negative psychological/emotional)

experiences): مواجهه با بلوغ جنسی برای برخی از مشارکت‌کنندگان احساسات منفی‌ای از جمله «ترس و خجالت»، «احساس گناه»، «درگیری ذهنی»، «توهم»، «عصبانیت و عدم کنترل»، «تردید داشتن»، «بی‌بصیرتی» و «افت تحصیلی» را به همراه داشته است. برای مثال مشارکت‌کننده ۱۳ (متولد ۸۱، متأهل، فرزند سوم، دانشجو) درباره‌ی ترس و خجالت گفت: «پدرم باهام مهربون بود ولی جرأت نمی‌کردم مشکلاتم رو بهش بگم، می‌گفت مشکلاتت رو به خودم بگو، ولی باز ترس داشتم، چون عصبی می‌شد». مشارکت‌کننده ۱۰ درباره‌ی احساس گناه بعد از خودارضایی گفت: «فکر می‌کردم آدم بدی هستم و نتونستم راه شهدا رو ادامه بدم». مشارکت‌کننده ۱۶ (متولد ۷۹، مجرد، فرزند اول، دانشجو) درباره‌ی درگیری‌های ذهنی خود گفت: «ذهنم درگیر کارای پسر همسایه بود، به دائمی گفتم تا به حسابش برسه...». مشارکت‌کننده ۱۸ (متولد ۸۲، مجرد، فرزند اول، دانش‌آموز) گفت: «می‌گفت دوسم داره، رفتم خواستگاری ولی قبول نکرد، بعداً فهمیدم توهم خود معشوق‌پنداری داشتم. من بازیچه بودم برا این‌که تعداد خواستگارش رو بالا ببره». مشارکت‌کننده ۱۸ درباره‌ی عصبانیت و عدم کنترل خود گفت: «قبل از بلوغ اعصابم که خراب می‌شد می‌تونستم راحت خودم رو کنترل کنم، ولی تو بلوغ دیگه دست خودم نبود. زود عصبی می‌شدم». مشارکت‌کننده ۹ در مورد سن تردید و ابهام گفت: «نمی‌دونستم آدم خوبی هستم یا بدی، همش مردد بودم، می‌رفتم مسجد، مکبر بودم ولی فکر می‌کردم آدم بدی هستم». مشارکت‌کننده ۱ در خصوص کم کردن زمان درس خواندن و افت تحصیلی گفت: «با شروع بلوغ و فشارها درس رو کم کردم، روم تأثیر گذاشت، به سمت دوستان کشیده شدم، همزمان با دوستی‌ها درسم افت کرد».

ط) مقوله اصلی تجارب منفی اجتماعی (Negative social experience): «تحریک و

شرمندگی در جمع»، «خلل در روابط دوستی» و «نزاع و درگیری بین خانواده‌ها» مقولات فرعی

تشکیل دهنده این مقوله هستند. مشارکت‌کننده ۳ درباره شرمندگی در جمع گفت: «...می‌ترسیدم بشینم یه جایی یه صحنه‌ای یا یه حرکتی رو ببینم که نتونم جلوی خودم رو بگیرم، می‌ترسیدم بگن طرف آلتش راست شده، حرف بزنی پشت سرم». مشارکت‌کننده ۳ درباره بروز مشکلات در روابط دوستی‌اش گفت: «...داشتم ۶ ماه هم یه رفیق نیومده خونمون چون خودم نمیخواستم، چون ممکن بود کاری بدم دست خودم. دوستانم که قبلاً بهم اطمینان داشتن دیگه اطمینان نمی‌کردن بیان خونمون». مشارکت‌کننده ۱: «خیلی کتک خوردم، خانواده دختره تلافی کردن. من و دوست دخترم تنها شدیم، از اول هم قصدمون سکس کامل نبود، ولی شد. بعداً کلی ماجرا شد برام».

ظ (مقوله اصلی آسیب جسمانی (Physical injury): «خودارضایی افراطی»، «رابطه جنسی متعدد با روسپیان» و «اعتیاد» مقولات فرعی تشکیل دهنده این مقوله اصلی هستند. مشارکت‌کننده ۱۲ گفت: «رفتم پارتی، تصاویر رو اونجا تو ذهنم ذخیره کردم، اومدم خونه خودارضایی کردم». وی در ادامه گفت: «هر موقع بخوام به بچه‌ها می‌گم فیلم خوب برام می‌فرستن، پورن استار محبوبشون رو بهم معرفی می‌کنن، می‌بینم و خودارضایی می‌کنم، اوایل بلوغ خیلی خودارضایی می‌کردم، گاهی وقتاً تا ۵ یا ۶ بار هم می‌رسید». مشارکت‌کننده ۳ درباره رابطه جنسی با روسپیان گفت: «من و... مرتب می‌رفتیم... خودمون رو ارضا می‌کردیم». این شخص در ادامه وقتی با سؤالی مبنی بر آگاهی از خطر بالقوه روابط جنسی با روسپیان مواجه شد پاسخ داد: «وقتی... میومد دنبالم می‌گفت بیا بریم فلان‌جا، دیگه به این چیزا فکر نمی‌کردم...». مشارکت‌کننده ۱۴ گفت: «با دوستانم حشیش می‌کشیدم، ماهی دو سه بار، بار اول که کشیدم با پدرم سر آبروریزی که کرده بود دعوا شد، دید دارم فیلم پورن می‌بینم آبروم رو برد. برای اینکه آبروریزی پدرم رو فراموش کنم زنگ زدم به رفیقم اومد دنبالم رفتیم باغ، جمع بچه‌ها جمع بود، حشیش کشیدیم، اینقد خندیدم هیچوقت اینقد نخندیده بودم».

بحث و نتیجه‌گیری

هدف نهایی پژوهش حاضر تدوین الگویی داده بنیاد از تجربه زیسته بلوغ جنسی پسران براساس داده‌های گردآوری شده از طریق مصاحبه بود. نتایج پژوهش نشان داد عوامل علی،

زمینه‌ساز و مداخله‌گر در تجربه‌ی زیسته‌ی افراد از بلوغ نقش دارند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد راهبردها و پیامدهای مواجهه با بلوغ جنسی و تجربه‌ی زیسته‌ی روانی و اجتماعی ناشی از آن می‌تواند مثبت و یا منفی باشد. یافته‌های پژوهش حاضر در مجموع با نتایج پژوهش‌های قبلی همخوانی داشت. نکته‌ی جدیدی که محصول رویکرد اکتشافی به موضوع تجربه‌ی زیسته‌ی روانی و اجتماعی بلوغ جنسی بود نقش عوامل زمینه‌ساز اجتماعی و تکنولوژیکی و مداخله‌گر مثل تجارب خاص جنسی در تجربه‌ی زیسته‌ی بلوغ جنسی بود. بنابراین تجربه‌ی زیسته‌ی بلوغ جنسی بسته به عوامل اجتماعی متعدد و آموزش‌های دریافتی می‌تواند مثبت و یا منفی ارزیابی و منبع نارضایتی و یا رضایتمندی باشد.

پدیده‌ی مرکزی: پدیده‌ی مرکزی، با پاسخ به سؤالی مانند «مرکزیت فرایند چیست؟» مشخص می‌شود (Iman, 2015). پدیده‌ی مرکزی و مرکز ثقل نظری در این پژوهش براساس تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده از مصاحبه‌ها «بلوغ جنسی، از شگفتی به ابهام و آگاهی» قرار گرفت. این مقوله نمایانگر شگفتی و ترس، حیرت، تردید یا اطلاع و آگاهی افراد در هنگام اولین تجربه‌ی جنسی است. با توجه به تمام داده‌های جمع‌آوری شده از موقعیت تحقیق، این مقوله مشخص می‌کند که کانون همه‌ی فرایندها و رخدادها در کجا قرار دارد.

عوامل علی: عوامل علی به علل و شرایط اصلی‌ای اشاره دارد که پدیده‌ی مرکزی از آنها ناشی می‌شود (Farasatkhhah, 2016). دو مقوله‌ی اصلی «ضعف دانش جنسی» و «فقدان و یا نقص در آموزش»، عوامل علی الگوی داده بنیاد مربوط به تجربه بلوغ جنسی پسران را تشکیل دادند. این عوامل به صورت مستقیم بر پدیده‌ی مرکزی اثرگذار بودند. با توجه به اظهارات افراد و گزاره‌های مطرح‌شده معلوم می‌شود که پسران در دوران بلوغ از نداشتن اطلاعات، بی‌خبری، شگفت‌زدگی، ترس، تصورات و باورهای اشتباه، ناتوانی در کنترل خود رنج می‌برده‌اند. تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضعف آگاهی و غیرمنتظره بودن این پدیده برای اکثر افراد در زمان شروع تغییر و تحولات دوران بلوغ خبر می‌دهد که با یافته‌های Tehrani Moghadam and Pourabbasi (2018); Bagheri Kerachi et al. (2018); et al. (2009) همسو است.

راهبردها: اقدامات افراد در مواجهه با پدیده‌ی مرکزی راهبردها در نظر گرفته شد. با توجه به اظهارات مشارکت‌کنندگان در پژوهش حاضر، مقوله‌های «پنهان‌گری»، «هم‌رنگ شدن»، «راز و

نیاز»، «گوش به زنگی و کنجکاوی»، «تماشاگری جنسی»، «خیال پردازی جنسی» و «تجاوزگری جنسی» به عنوان راهبردها در مواجهه با پدیده مرکزی یعنی «بلوغ جنسی، از شگفتی به ابهام و آگاهی» در نظر گرفته شد. این یافته پژوهش حاضر، با نتیجه مطالعه Bleakley et al. (2018)، مبنی بر وجود تفاوت در الگوهای یادگیری و نحوه مواجهه نوجوانان با بلوغ جنسی و شیوه‌های متفاوت کسب اطلاعات جنسی از منابع غیررسمی همسو است. همچنین به کار بردن راهبردی

Figure 1. Model of boys' psychological and social experiences of sexual puberty

مثل «تجاوزگری جنسی» توسط برخی از مشارکت‌کنندگان با نظر Hall (cited by Berk, 2007) که نوجوانان را طغیان‌گر و غیرمتمدن می‌دانست، همسو است.

پیامدها: به نتایجی که بر اثر به‌کارگیری راهبردها پدیدار می‌شوند، پیامدها گفته می‌شود (Bazargan, 2018). در این مطالعه مقولات «تجارب مثبت روان‌شناختی»، «تجارب منفی روانی/عاطفی»، «تجارب منفی اجتماعی» و «آسیب جسمانی» پیامدهای مواجهه با پدیده‌ی مرکزی بودند. همسو با نظرات Glasser (1998) و پژوهش‌های Goddings et al. (2019) و Movahedirad et al. (2021) بلوغ جنسی برای مشارکت‌کنندگانی که رابطه‌ی خوبی با والدین خود داشته و از آنها حمایت‌ها و آموزش‌های لازم را دریافت کرده بودند «تجارب مثبت روان‌شناختی» را در پی داشت. برای برخی از مشارکت‌کنندگان، بلوغ جنسی تجارب روان‌شناختی مطلوبی از جمله رضایت از دوره‌ی نوجوانی و احساس استقلال و آزادی را به همراه داشته است. تمایل نوجوان برای مستقل شدن و آزاد بودن از والدین با نظرات Erikson همسواست. Erikson معتقد است نوجوان از والدین خود فاصله می‌گیرند و با هدف کسب هویت، بین دسته‌ها و گروه‌های مختلف قرار می‌گیرد (Berk, 2007). برخی مشارکت‌کنندگان «تجارب منفی روانی/عاطفی»، «تجارب منفی اجتماعی» و «آسیب جسمانی» را در دوره‌ی بلوغ جنسی گزارش کردند. داشتن تجارب منفی روانی/عاطفی در این دوره با نظرات (cited by Freud (Crain, 2011 و Hall (cited by Berk, 2007) مبنی بر در نظر گرفتن این دوران به عنوان دورانی طوفانی و پر از تنش و کشمکش با والدین همسو است.

زمینه‌سازها: عوامل علی، در شرایط و زمینه‌های موجود بر پدیده‌ی اصلی اثر می‌گذارند (Farasatkah, 2016). این عوامل زمینه‌ای با توجه به اظهارات مشارکت‌کنندگان «طبیعت بیولوژیکی انسان»، «عوامل اجتماعی»، «خانواده»، «عوامل اقتصادی» و «عوامل تکنولوژیکی» در نظر گرفته شد. همسو با نظر Dorn et al. (2019) بلوغ جنسی متأثر از عوامل زیستی است. دیگر زمینه‌ساز تجربه‌ی زیسته‌ی افراد از بلوغ جنسی تأثیر عوامل اجتماعی بر روی تجربه‌ی افراد از بلوغ جنسی است که با نتایج پژوهش Bleakley et al. (2018) همسو است. پژوهش‌های et al. Abedini (2016); Flores and Barroso (2017); Bakhshi and Khormaei (2018) نشان دادند که موانع آموزش بلوغ جنسی به پسران از عوامل اجتماعی مثل خانواده‌ها و

نهادهای فرهنگی و آموزشی ناشی می‌شود. همچنین همسو با نظرات (Meghdadi and Javadpour, 2017) مشخص شد عوامل اقتصادی در بروز و تشدید مشکلات این دوره نقش دارند. همچنین تأثیر خانواده و سنت‌های حاکم بر آن بر روی تجارب زیسته بلوغ جنسی از دیگر یافته‌های پژوهش حاضر است که با یافته‌های پژوهش (Cameron et al., 2020) همسو است. تأثیر عوامل تکنولوژیکی بر روی تجربه زیسته افراد از بلوغ جنسی از دیگر یافته‌های این پژوهش است که با نتایج پژوهش (Flores and Barroso, 2017) همسو است.

مداخله‌گر: راهبردها تحت تأثیر عوامل موقعیتی خاص قرار می‌گیرند؛ به این عوامل، شرایط مداخله‌ای گفته می‌شود (Iman, 2015). تجارب جنسی خاص مثل بازی جنسی با دختران محله، بازی جنسی با پسر همسایه و مشاهده تصاویر جنسی مانند مشاهده بیماران لخت، مشاهده رابطه جنسی والدین و مشاهده رابطه جنسی پدر با حیوانات که رخدادهایی ناگهانی بوده‌اند و تجارب زیسته افراد از بلوغ جنسی را تحت تأثیر قرار داده‌اند به عنوان عوامل مداخله‌گر در نظر گرفته شد. برخی افراد شرکت‌کننده در پژوهش که تجارب جنسی خاصی را گزارش کردند از ترس و نگرانی خود هنگام مواجهه با آن تجربه صحبت به میان آوردند. Hebb در تبیین ترس معتقد است زمانی فرد دچار ترس می‌شود که یک تجربه بخصوص با رویدادهایی که به‌طور طبیعی با آن تجربه همراه‌اند به دنبال نیابند (Olson & Hergenbahn, 2009). با آموزش به موقع و متناسب می‌توان تا حد زیادی از آسیب‌های احتمالی رخدادهای ناگهانی مثل تجارب جنسی خاص کودکان جلوگیری کرد.

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود که در مداخلات مربوط به آگاهی‌بخشی به نوجوانان (در مدرسه و خانواده) عناصر بدست آمده در پژوهش حاضر مد نظر قرار گیرد تا از آگاهی‌های غیرعلمی و سنتی جلوگیری به عمل آید. همچنین، ضروری است آموزش‌ها با توجه به تغییرات فرهنگی، اجتماعی و تکنولوژیکی صورت پذیرد. می‌توان در قالب برگزاری کارگاه‌ها و سمینارها از نتایج پژوهش حاضر به عنوان تجربه‌ای علمی در بررسی بلوغ جنسی برای نوجوانان استفاده کرد. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند راهگشای پژوهشگران دیگر در بررسی متغیرهای محیطی و فردی در روبرو شدن با تجربه بلوغ جنسی در دختران و پسران باشد که در آن از یافته‌های پژوهش حاضر در جهت تدقیق سنجه‌ها و

مدل‌های نظری خود استفاده کنند. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند برای سیاست‌گذاران فرهنگی - رسانه‌ای نیز در جهت تولید محتوای مطلوب برای آگاهی نوجوانان دارای اهمیت فراوانی باشد. از محدودیت‌های این مطالعه این است که پژوهش حاضر فقط به پسران شهرستان دزفول که دارای زمینه‌های فرهنگی - اقتصادی مشترک هستند قابل تعمیم است. همچنین پژوهش حاضر تنها با یک جنس (پسران) به انجام رسیده است.

سهم مشارکت نویسندگان: در پژوهش حاضر نویسنده اول تدوین طرح تحقیق، فرآیند جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر یافته‌ها و نگارش متن مقاله برعهده داشته و نویسنده دوم، به عنوان استاد راهنما، نظارت کلی پژوهش و تدوین و نهایی‌سازی اصلاحات مقاله را بر عهده داشته‌اند. در مجموع نتیجه‌گیری از یافته‌ها به صورت مشترک با همکاری نویسنده سوم، به عنوان استاد مشاور پایان‌نامه، انجام شد.

تضاد منافع: نویسندگان اذعان دارند که در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

منابع مالی: پژوهش حاضر از هیچ مؤسسه و نهادی حمایت مالی دریافت نکرده و تنها از طریق پژوهانه معاونت پژوهشی دانشگاه شهیدچمران اهواز مورد حمایت قرار گرفته است.

تشکر و قدردانی: پژوهش حاضر بدون همکاری مشارکت‌کنندگان امکان‌پذیر نبود؛ بدینوسیله از کلیه مشارکت‌کنندگان تقدیر و تشکر به عمل می‌آید.

References

- Abedini, E., Tabibi, Z., Ziaee, P., & Zarezade Kheibari, S. (2016). A qualitative study on mothers' experiences from sex education to female adolescents underlining cultural factors. *Journal of Fundamentals of Mental Health, 18*(4), 202-211. [Persian]
- Bagheri Kerachi, A., Rezaeei Fard, A., & Mehrabi, A. H. (2018). Students' awareness about puberty changes and their relationship with attitude towards social harm. *Quarterly Journal of Social Work, 7*(3), 61-68. [Persian]
- Bakhshi, N., & Khormaei, F. (2018). Parent's challenges in sexual education of their children: a qualitative study. *Journal of Qualitative Research in Health Sciences, 7*(3), 227-239. [Persian]

- Bazargan, A. (2018). *An introduction to qualitative and mixed methods Research*. Tehran: Didar Publications. [Persian]
- Behroozi, N., Mohammadi, F., & Omidian, M. (2018). Social support, metacognitive beliefs, mental health and vitality of normal and delinquent adolescent boys in correction and rehabilitation Centers of Ahvaz. *Strategic Research on Social Problems in Iran University of Isfahan*, 7(1), 81-96. [Persian]
- Berk, L. (2007). *Development through the lifespan* (Vol. 2). Translated by Yahya Seyed Mohammadi (2011). Tehran: Arasbaran Publications. [Persian]
- Bettelheim, B. (1989). *The uses of enchantment: The meaning and importance of fairy tales*. Translated by Akhtar Shariatzadeh (2013). Tehran: Hermes Publications. [Persian]
- Bleakley, A., Khurana, A., Hennessy, M., & Ellithorpe, M. (2018). How patterns of learning about sexual information among adolescents are related to sexual behaviors. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 50(1), 15-23.
- Cameron, A., Smith, E., Mercer, N., & Sundstrom, B. (2020). 'It is our duty.' Understanding parents' perspectives on reproductive and sexual health education. *Sex Education*, 20(5), 535-551.
- Crain, W. C. (2011). *Theories of development: Concept and applications*. Translated by Mohammad Reza Khoyneshad, Alireza Rezaei. (2014). Tehran: Roshd Publications. [Persian]
- Dorn, L. D., Hostinar, C. E., Susman, E. J., & Pervanidou, P. (2019). Conceptualizing puberty as a window of opportunity for impacting health and well-being across the life span. *Journal of Research on Adolescence*, 29(1), 155-176.
- Farasatkah, M. (2016). *Qualitative methodology in social science with emphasis on grounded theory method*. Tehran: Agah Publications. [Persian]
- Flores, D., & Barroso, J. (2017). 21st century parent-child sex communication in the United States: A process review. *The Journal of Sex Research*, 54(4-5), 532-548.

- Glasser, W. (1998). *The quality school: Managing students without coercion*. Translated by Ali Sahebi (2021). Tehran: Sayeh Sokhan Publication. [Persian]
- Goddings, A. L., Beltz, A., Peper, J. S., Crone, E. A., & Braams, B. R. (2019). Understanding the role of puberty in structural and functional development of the adolescent brain. *Journal of Research on Adolescence*, 29(1), 32-53.
- Iman, M. T. (2015). *Methodology of qualitative researches*. Qom: Research Institute of Hawzah and University Publications. [Persian]
- Kouhestani, H. R., Roozbahani, N., & Baghcheghi, N. (2009). Adolescent boys' lived experience of puberty: A qualitative study. *Iran Journal of Nursing*, 22(57), 53-65. [Persian]
- Larsen, R. J., Buss, D. M. (2009). *Personality psychology: Domains of knowledge about human nature*. Translated by Farhad Jomehri, Bahman Najarian, Hamayak Avadis Yans, Mohsen Dehghani, Farid Barati Sadeh, Davood Arab Ghahestani et al. (2018). Tehran: Roshd Publications. [Persian]
- Malinowski, B. (1927). *Sex and repression in savage society*. Translate by Mohsen Salasi (2013). Tehran: Saless Publications. [Persian]
- Mansour, M. (2008). *Developmental psychology from Birth to Senescence*. Tehran: Samt Publications. [Persian]
- Meghdadi, M. M., & Javadpour, M. (2017). Impact of early marriage on children's sexual health and mechanisms of deal with it. *Iranian Journal of Medical Law*, 11(40), 31-60. [Persian]
- Movahedirad, M., Ebrahimi M. I., & Sahebi A. (2021). The effect of teaching choice theory on the basic needs' satisfaction and level of aggression among high school girls. *Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal*, 10(9), 137-148. [Persian]
- Olson, M. H., & Hergenhahn, B. R. (2009). *An introduction to theories of learning*. Translated by Ali Akbar Saif (2016). Tehran: Doran Publication. [Persian]
- Rousseau, J. J. (1762). *On education*. Translated by Gholamhossein Zirakzadeh (2015). Tehran: Ghasedake-saba Publications. [Persian]

- Statistical Center of Iran (2018). *Detailed results of the population and housing census 2017*. Tehran: Statistics Center of Iran, Office of the President, Public Relations and International Cooperation. [Persian]
- Tehrani Moghadam, M., & Pourabbasi, A. (2018). Evaluating female adolescents' puberty challenges and comparing them with their mothers' concerns about puberty. *Journal of Medicine and Cultivation*, 27, 52-61. [Persian]
- Wade, C., Tavris, C., Saucier, D., & Elias, L. (2013). *Psychology (4th ed)*. Translated by Hamayak Avadis Yans, Davood Arab Ghahestani, Bahman Najarian, Mohsen Dehghani, Farid Barati sadeh, Mohammad Dehghani (2018). Tehran: Roshd Publications. [Persian]

© 2023 The Author(s). Published by Shahid Chamran University of Ahvaz. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

